

Arbetskraftsinvandring till Sverige från tredjeland

Mattias Engdahl och Erik Sjödin

Arbetskraftsinvandring från tredjeland, det vill säga länder utanför EU/EES, kan vara avgörande för att fylla kompetensluckor på den svenska arbetsmarknaden. Denna rapport syftar till att analysera förändringarna i regleringen av arbetskraftsinvandring sedan millennieskiftet samt att kartlägga vad som kännetecknar de som kommer till Sverige för arbete, deras ekonomiska situation och var de arbetar.

Inledning och bakgrund

Arbetskraftsinvandring till Sverige från tredjeland framhålls ofta som avgörande för att fylla kompetensluckor på arbetsmarknaden. Den kan spela en viktig roll genom att tillgodose behovet av specialiserad arbetskraft som annars kan vara svår att rekrytera inom landets gränser och därigenom även främja ekonomisk tillväxt. Oaktat arbetskraftsinvandringens betydelse är situationen för de som arbetskraftinvandrar till Sverige komplex och varierande. Å ena sidan kan arbetstagare från tredjeland dra nytta av den höga efterfrågan på deras kompetens, vilket ofta leder till bra arbetsvillkor och höga löner. Å andra sidan kan vissa arbetskraftsinvandrare vara mer utsatta för exploatering.

Regleringen av arbetskraftsinvandring från tredjeland har genomgått omfattande förändringar sedan millennieskiftet. En betydande reform genomfördes 2008, då arbetsmarknadsprövningen – den statliga kontrollen av behovet av arbetskraft – avskaffades. I stället blev arbetsgivarnas efterfrågan på arbetskraft avgörande för möjligheten att komma till Sverige för att arbeta. Sedan dess har regelverket reviderats flera gånger, inklusive en skärpning av försörjningskravet hösten 2023.

Trots de omfattande förändringarna i regleringen finns det en brist på djupgående analys av dessa förändringar. Kunskapen om de arbetskraftsinvandrare som kommer till Sverige – vilka de är, vilka typer av arbete de får och hur mycket de tjänar – är dessutom begränsad. I denna policy brief sammanfattar Mattias Engdahl och Erik Sjödin rapporten "Arbetskraftsinvandring till Sverige från tredjeland," som syftar till att fylla delar av dessa kunskapsluckor. I rapporten besvaras följande två huvudfrågor:

1. Hur har regleringen av arbetskraftsinvandring från tredjeland förändrats sedan millennieskiftet?
2. Vilka är arbetskraftsinvandrarna från tredjeland, hur stora inkomster har de och vad kännetecknar deras arbetsplatser?

Rättsvetenskapliga och statistiska analyser

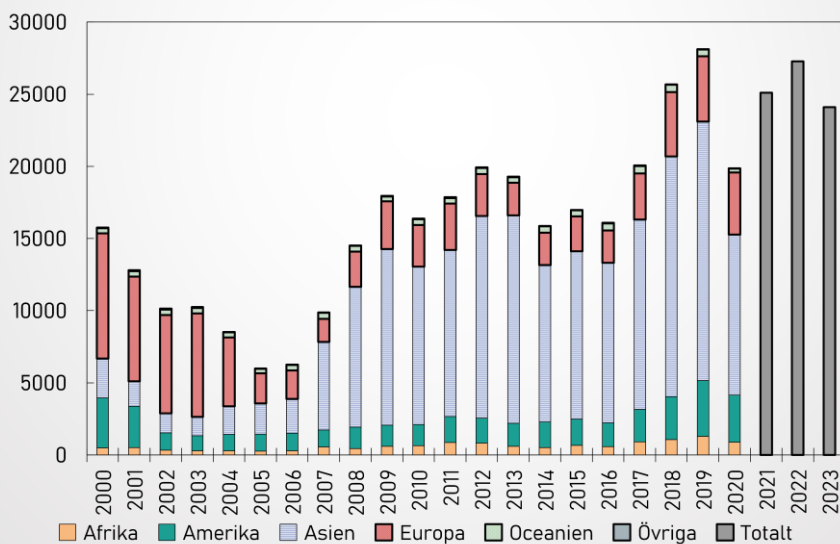
Rapporten är tvärvetenskaplig och bygger på rättsvetenskapliga och statistiska analyser. För att besvara den första frågeställningen beskrivs utvecklingen av regelverket för arbetskraftsinvandring från tredjeland från år 2000 till och med 2023. Undersökningen bygger på rättsvetenskapliga metoder, där olika rättskällor, både svenska och utländska, sammanvägs för att förklara regelverkets innebörd.

Den andra frågeställningen besvaras genom analyser av registerdata från SCB. I undersökningen följs personer från tredjeland som invandrade till Sverige mellan 2000 och 2016 av arbetsmarknadsskäl, fram till och med 2020.

FAKTARUTA

Arbetskraftsinvandrarna från tredjeland utgör en begränsad del av den totala svenska arbetskraften (ca 5 miljoner personer). 2008 års reform ledde till en ökning av antalet beviljade tillstånd av arbetsmarknadsskäl, men det var först åren innan coronapandemin som antalet beviljade tillstånd ökade markant (se Figur 1 nedan). År 2023 beviljades strax under 25 000 tillstånd, jämfört med runt 15 000 tillstånd året innan 2008 års reform trädde i kraft.

Figur 1. Antalet beviljade tillstånd av arbetsmarknadsskäl uppdelat på medborgarskap, 2000–2023

Anmärkning: 2008 års reform trädde i kraft 15 december 2008. Statistiken inkluderar arbetstagare, egna företagare, gästforskare, internationellt utbyte/praktikanter/ idrottsutövare och volontärer. Endast förstagångstillstånd ingår. Uppgifter om medborgarskap fanns inte publicerade för åren 2021–2023 då rapporten skrevs. För dessa år redovisas enbart det totala antalet beviljade tillstånd. För dessa år redovisas enbart det totala antalet beviljade tillstånd. Källa: Migrationsverket.

Vad vi har lärt oss om arbetskraftsinvandringen till Sverige och vad vi behöver lära oss mer om

Juridifiering och skifte från reglering genom myndighetsriktlinjer till lag

Vid millennieskiftet vilade regleringen av arbetskraftinvandring på principer som går att härleda till 1960-talet. Dessa var bland annat att staten skulle pröva behovet av arbetskraft och att det inte var önskvärt att arbetskraftsinvandrare samlades på vissa arbetsplatser. Dessa utgångspunkter övergavs i samband med 2008 års reform då arbetsgivarens efterfrågan istället blev avgörande.

Vår rapport illustrerar den förändring som skett i sättet att reglera arbetskraftinvandring. Före 2008 års reform reglerades arbetskraftsinvandringen främst genom riktlinjer från dåvarande Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Efter reformen består regleringen i större utsträckning av lagstiftning, vilket innebär att ändringar beslutas av riksdagen. Detta visar att arbetskraftinvandring idag anses ha större betydelse och inte längre kan hanteras enbart på myndighetsnivå. Med grund i olika EU-direktiv har även tre nya kapitel med grunder för arbetstillstånd lagts till utlänningslagen. Det är klart att EU har utnyttjat sin kompetens och numera reglerar arbetskraftinvandring till unionen och att Sverige som nation således inte helt råder över denna fråga längre.

När den undersökta tidsperioden (år 2000) inleddes kunde man inte av lag utläsa vad som krävdes för att få arbetstillstånd. Detta är nu möjligt. Sammantaget har regleringen av arbetskraftinvandringen genomgått en omfattande juridifiering.

Arbetsgivares efterfrågan och arbetsvillkor i fokus sedan 2008 års reform

Före reformen 2008 var möjligheten att erhålla arbetstillstånd beroende av en arbetsmarknadsprövning baserad på myndigheternas riktlinjer. Efter reformen krävs ingen sådan prövning. Istället är arbetsgivarnas efterfrågan på arbetskraft avgörande för möjligheten att komma till Sverige för arbete. Ytterligare två kriterier för beviljande av tillstånd har gällt sedan 2008:

1. Anställningen ska möjliggöra för arbetstagaren att försörja sig.
2. Lön och övriga anställningsvillkor ska vara minst på samma nivå som svenska kollektivavtal eller vad som är brukligt inom yrket eller branschen.

Från och med 2022 krävs ett bindande anställningsavtal för att beviljas arbetstillstånd, det ersatte det tidigare kravet på erbjudande. Under hösten 2023 ändrades försörjningskravet till att det ska möjliggöra god försörjning, vilket betyder 80 procent av medianlönen (27 360 kronor år 2023). Tidigare räckte det med försörjning vilket motsvarade en lön om 13 000 kronor. Som framgår krävs vidare att lönen är i linje med relevant kollektivavtal. Ytterligare förändringar har meddelats, inklusive införandet av ett lönegolv motsvarande medianlönen för alla arbetstagare i Sverige, med vissa undantag för bristyrken (se SOU 2024:15). Hur dessa förändringar kommer att påverka arbetskraftsinvandringen från tredjeländ bör följas upp noggrant.

Ny kunskap om arbetskraftsinvandrare som folkbokförs

Rapportens registerbaserade undersökning omfattar den del av arbetskraftsinvandrarerna från tredjeländ som har folkbokförts i Sverige. Majoriteten av de som invandrar på grund av arbetsmarknadsskäl folkbokförs inte i landet eftersom de stannar i Sverige kortare tid än ett år. Detta innebär att exempelvis säsongarbetare inom jordbruket eller bärplockare är exkluderade från materialet. Det är därför viktigt att notera att slutsatserna inte kan generaliseras till hela gruppen arbetskraftsinvandrare. Dessa data utgör den enda registerbaserade informationskällan där arbetskraftsinvandrare kan följas över tid, och trots begränsningarna finns det viktiga lärdomar att dra från vår undersökning, vilka vi sammanfattar nedan.

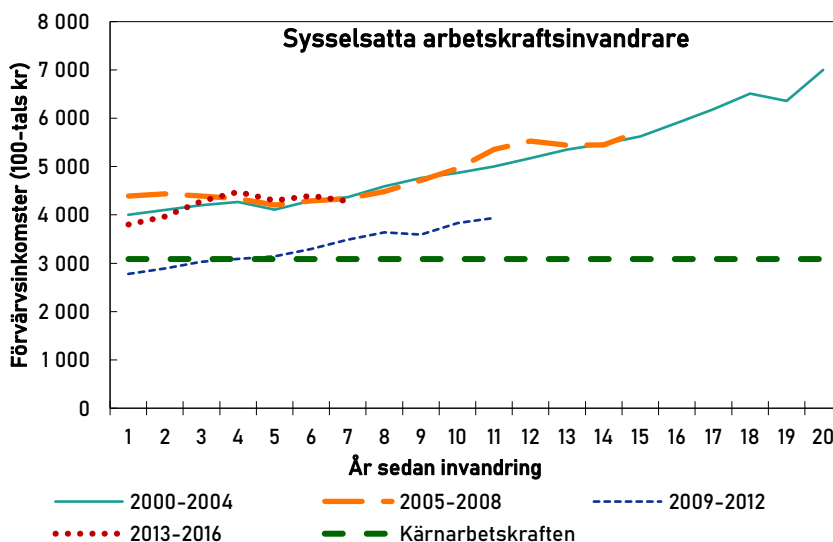
Längre vistelsetider i Sverige efter 2008 års reform

En högre andel av arbetskraftsinvandrarerna från tredjeländ folkbokförde sig efter 2008 års reform, vilket innebar att de i genomsnitt stannade längre i Sverige. Före 2008 års reform folkbokförde sig runt 10–15 procent av arbetskraftsinvandrarerna, medan andelen steg till runt 30–35 procent efter reformen. Att fler stannar längre i Sverige är i linje med målsättningen med 2008 års reform.

Arbetskraftsinvandrarernas inkomster

De folkbokförda arbetskraftsinvandrarerna som var aktiva på arbetsmarknaden hade i genomsnitt relativt höga förvärvsinkomster, inkomster i nivå med eller som översteg de för kärnarbetskraften (se Figur 2). En betydande andel av arbetskraftsinvandrarerna saknade dock helt förvärvsinkomster, vilket vi återkommer till nedan.

Figur 2. Förvärvsinkomster över tid sedan invandring

Anmärkning: Figuren visar den genomsnittliga förvärvsinkomsten för sysselsatta arbetskraftsinvandrarare. Urvalet består av arbetskraftsinvandrarare 18–64 år vid observationstillfället, som var 18–60 år vid invandringstillfället och som folkbokfördes i Sverige för första gången 2000–2016. Genomsnittet för kärnarbetskraften är beräknat utifrån Sveriges (sysselsatta) befolkning 25–54 år under perioden 2000–2020. Källa: Egna beräkningar baserade på register vid SCB.

Arbetsplatsernas karaktär

Arbetskraftsinvandrarerna från tredjeländ var aktiva på arbetsplatser som skiljer sig från kärnarbetskraftens genomsnittliga arbetsplatser. Före 2008 års reform var arbetskraftsinvandrarare överrepresenterade på stora arbetsplatser, medan de som anlände efter 2008 års reform i större utsträckning arbetade på mindre arbetsplatser.

Förvärvsinkomsterna för de anställda på arbetsplatser som anställdes från tredjeland var i genomsnitt minst lika höga som snittinkomsterna på de arbetsplatser där kärnarbetskraften var aktiv, med undantag för de som anlände i direkt anslutning till 2008 års reform. Den sistnämnda gruppen återfanns på arbetsplatser med lägre genomsnittliga förvärvsinkomster. Arbetskraftsinvandrarerna var överrepresenterade på arbetsplatser där de anställda hade hög genomsnittlig utbildningsnivå, jämfört med kärnarbetskraften.

De arbetsplatser där arbetskraftsinvandrarerna var anställda skiftade karaktär över tid. Arbetskraftsinvandrarerna från tredjeland var i högre utsträckning anställda på arbetsplatser där majoriteten av de anställda var födda utanför EU/EES i slutet av den studerade tidsperioden.

Efter 2008 års reform var majoriteten av arbetskraftsinvandrarerna verksamma i storstadslänen, särskilt Stockholms län. Även innan reformen var arbetskraftsinvandrarerna koncentrerade till storstadslänen, om än inte i samma utsträckning. Sysselsättning inom branscherna "företagstjänster" och "hotell- och restaurangverksamhet" var särskilt vanlig.

Många arbetskraftsinvandrarerna saknade registrerade förvärvsinkomster efter invandringen till Sverige

Arbetskraftsinvandrarernas genomsnittliga förvärvsinkomster må vara höga för de som var aktiva på arbetsmarknaden, men en betydande andel av arbetskraftsinvandrarerna saknade registrerade förvärvsinkomster under sitt första helår i Sverige. En tredjedel av arbetskraftsinvandrarerna som anlände till Sverige mellan 2000 och 2008 saknade inkomster året efter invandringen. För dem som anlände efter 2008 års reform var motsvarande siffra en femtedel (se Tabell 1). Detta är anmärkningsvärt med tanke på att tillståndet att vistas i Sverige, för de allra flesta som invandrat av arbetsmarknadsskäl, är kopplat till en anställning som ger ersättning. Det framstår som om det finns behov av kontroller och att de som får tillstånd på grund av arbete också erhåller inkomster i enlighet med det som är villkoren för tillstånden.

Tabell 1. Sysselsättningsgraden för arbetskraftsinvandrare det första halvåret i Sverige

	2000–2004	2005–2008	2009–2012	2013–2016
Sysselsättningsgrad	63,3%	68,6%	82,4%	78,3%
Antal observationer	4 338	4 120	18 109	18 214

Anmärkning: Sysselsättningsgraden motsvarar andelen av studiepopulationen med positiva förvärvsinkomster. Urvalet består av arbetskraftsinvandrare som var 18–60 år vid invandringstillfället och som folkbokfördes i Sverige för första gången 2000–2016.

Källa: Egna beräkningar baserade på register vid SCB.

En del lämnade Sverige, medan de som stannade även fortsättningsvis hade en svag ställning på arbetsmarknaden

Arbetskraftsinvandrare som saknade förvärvsinkomster efter invandringen till Sverige var överrepresenterade bland de som lämnade landet, men många valde ändå att stanna kvar trots avsaknaden av förvärvsinkomster. Bland de som stannade i landet fann vissa med tiden arbete, men en betydande grupp saknade registrerade förvärvsinkomster även flera år senare eller hade låga deklarerade förvärvsinkomster. Det finns ingen tydlig indikation på att de som saknade förvärvsinkomster försörjdes av andra familjemedlemmar, ekonomiskt bistånd eller genom andra bidrag och ersättningar. Hur denna grupp säkrade sin försörjning har inte kunnat klargöras med hjälp av registerdata från SCB. Behovet av att fördjupa kunskaperna om denna grupp är därmed stort, både när det gäller hur de försörjer sig och hur de lyckas stanna i landet trots att de inte verkar uppfylla kraven för arbetstillstånd.

Anhöriga till arbetskraftsinvandrare hade en relativt svag ställning på arbetsmarknaden

Sysselsättningsgraden var låg och förvärvsinkomsterna begränsade för denna grupp åren efter invandringen till Sverige. För de anhöriga som stannade kvar i Sverige förbättrades dock den ekonomiska situationen med tiden.

Det höjda försörjningskravet 2023 kan medföra ökad efterfrågan på arbetskraft från EU/EES

Höjningen av försörjningskravet från 13 000 kronor till 27 360 kronor hösten 2023 innebär mer än en fördubbling av det tidigare kravet. Det höjda kravet överstiger vissa kollektivavtalsnivåer. För arbetskraft från andra EU/EES-länder finns det inget lagfäst krav på vilken inkomst man som arbetstagare måste ha för att komma till Sverige för att arbeta. Därför är det möjligt att efterfrågan på arbetskraft från EU/EES kan komma att öka som en följd av detta höjda försörjningskrav.

Avslutande reflektioner

Arbetskraftsinvandrare som vistas kortare tid i Sverige än ett år folkbokförs inte och kan därför inte studeras med hjälp av registerdata från SCB. Den befintliga kunskapen om dessa invandrare bygger främst på fallstudier, exempelvis om bärplockare från tredjeland, vilket lämnar en generell bild av gruppen okänd. Eftersom majoriteten av arbetskraftsinvandrarerna tillhör denna grupp, finns det starka skäl att fördjupa kunskapen om deras situation.

I början av 2024 föreslogs nya regler för arbetskraftsinvandring, med specifika krav för bristyrken och andra krav för övriga typer av anställningar. En ytterligare höjning av försörjningskravet, med ett lönegolv motsvarande medianlönen (SOU 2024:15), kan bli verklighet. Detta understryker vikten av att fortsätta undersöka de frågor som behandlas i denna rapport, särskilt då många arbetskraftsinvandrare redan idag verkar ha svårt att uppfylla försörjningskravet. Att följa upp hur höjda krav på försörjning slår mot kompetensförsörjningen och om dessa krav efterlevs bör vara centralt i framtida policydiskussioner.

Arbetskraftsinvandring till Sverige från tredjeland

Mattias Engdahl och Erik Sjödin

Delmi Policy Brief 2024:6
Stockholm 2024
ISBN 978-91-89701-75-5

Författarna ansvarar själva för innehåll, slutsatser och
policyrekommendationer

